

GIỚI THIỆU CÁC CHỈ TIÊU CẢNH BÁO KINH TẾ

TS. Nguyễn Quán

Để đánh giá hiện trạng kinh tế một quốc gia và dự báo nền kinh tế cho thời gian sau (quý, năm, nhiều năm), một cơ sở không thể thiếu đó là các chỉ tiêu thống kê tháng, quý, năm. Trong hệ thống chỉ tiêu thống kê kinh tế quốc dân, người ta thường chọn một nhóm chỉ tiêu chủ yếu để phản ánh hiện trạng kinh tế một quốc gia. Nhóm chỉ tiêu chủ yếu (General Economic Indicators - GELs) còn tùy thuộc vào khả năng của ngành Thống kê mỗi quốc gia có tính được chỉ tiêu đó không và chất lượng của các chỉ tiêu thống kê thu thập được (đặc biệt là các chỉ tiêu trong thời kỳ ngắn, nhưng lại rất cần thiết để kịp thời đánh giá tình hình kinh tế thời kỳ vừa qua so với lộ trình ổn định và phát triển kinh tế theo một kế hoạch (chương trình) đã định).

Trong khuôn khổ của dự án “Tăng cường phát triển khả năng thống kê vùng Đông Nam Á”, các tổ chức UNDP, ESCAP và ban thư ký ASEAN đã tổ chức nhiều hội thảo về vấn đề này và khuyến nghị các quốc gia nghiên cứu, áp dụng. Nhóm chỉ tiêu chủ yếu bao gồm 11 nhóm chỉ tiêu nhỏ đã được giới thiệu trong hội thảo và khuyến nghị các nước nghiên cứu áp dụng:

1. Trình độ phát triển kinh tế: GDP bình quân đầu người, chỉ số phát triển GDP.

2. Năng suất lao động và chi phí lao động: Giá trị tăng thêm tính trên một giờ lao động, chi trả cho một giờ lao động.

3. Phân phối thu nhập: Chi trả cho lao động so với giá trị tăng thêm, giá trị thặng dư so với giá trị tăng thêm.

4. Đầu tư tích lũy tài sản cố định so với GDP và biến động GDP.

5. Tiết kiệm: Tiết kiệm so với GDP và tích lũy tài sản cố định; Tiết kiệm so với GDP và tích lũy tài sản cố định; Tiết kiệm của các thể chế so với tổng tiết kiệm, tiết kiệm của hộ so với thu thập được quyền sử dụng của hộ.

6. Hoạt động của Chính phủ: Thâm hụt của Chính phủ so với GDP; tích lũy tài sản cố định so với tổng chi tiêu; Thanh toán lợi tức so với tổng chi tiêu; Thuế so với doanh thu (hoặc giá trị thặng dư); Thuế thu nhập cá nhân so với tổng thu nhập của người lao động.

7. Hoạt động của ngân hàng: Tài sản nợ so với tài sản; tỷ lệ vay không có khả năng thanh toán vượt quá 3 tháng (báo hiệu sự phá sản).

8. Hoạt động ngoại thương: Nhập (xuất) so với GDP; Xuất + nhập khẩu so với GDP; Xuất trừ nhập khẩu so với GDP; Thanh toán nợ (cả gốc lẫn lãi) so với Xuất khẩu.

9. Bảng cân đối thanh toán: Cân đối tài sản nước ngoài hiện hành so với GDP; Xuất trừ nhập khẩu so với GDP; Thanh toán nợ (cả gốc lẫn lãi) so với Xuất khẩu.

10. Dự trữ chuyển đổi ngoại tệ.

11. Giá cả: Chỉ số (giá người sản xuất, giá tiêu dùng, giá xuất khẩu, giá nhập khẩu); Lãi suất; tỷ giá hối đoái; Chỉ số thị trường chứng khoán; tỷ xuất lương.

Tuy nhiên, nếu có số liệu của các chỉ tiêu trên cũng khó đánh giá nền kinh tế cũng như cảnh báo cho thời gian sau của nền kinh tế một cách cô đọng. Điều này

thấy rất rõ khi nghiên cứu vấn đề phát triển con người - mà có hàng trăm chỉ tiêu liên quan trực tiếp và gián tiếp đến phát triển con người - mà các chỉ tiêu này đều quan trọng cả - nhưng rõ ràng không thể kết luận một cách cô đọng về vấn đề phát triển con người của mỗi quốc gia, đây là chưa kể muốn so sánh giữa các quốc gia, cho nên Cơ quan báo chí phát triển con người, tương tự như vậy còn các chỉ tiêu GDI, GEM, HP1/HP2,... Do đó nhiều nước phát triển và cả một số nước đang phát triển ở khu vực, như: Singapo, Đài Loan,... cũng đã tính được và công bố các chỉ tiêu cảnh báo kinh tế và đang thử nghiệm ở Malaixia, Thái Lan,...

Chỉ tiêu cảnh báo kinh tế là chỉ số kết hợp từ những đánh giá kinh tế quan trọng sử dụng để dự báo sự thay đổi của nền kinh tế.

Các chỉ tiêu đánh giá kinh tế quan trọng sẽ bao gồm một số chỉ tiêu được xác định vai trò của chỉ tiêu kinh tế của mỗi quốc gia và được tính trong từng tháng, quý. Chính vì vậy có một số chỉ tiêu các quốc gia chọn giống nhau, nhưng cũng có một số chỉ tiêu khác nhau vì các chỉ tiêu này quan trọng với nền kinh tế của từng quốc gia, chẳng hạn với các nước phát triển chỉ tiêu chỉ số thị trường chứng khoán quan trọng biết chừng nào (người ta đã ví: hơi thở của thị trường chứng khoán sẽ báo những tin tốt lành hay những hung tin cho nền kinh tế), thì với các nước đang phát triển (Việt Nam, Lào, Campuchia, Myanma,...) hiện nay chưa quan trọng. Điều này cũng chỉ ra rằng LEI không có tính so sánh quốc tế, nó chỉ có ý nghĩa cảnh báo kinh tế của từng quốc gia.

Chọn các chỉ tiêu cảnh báo kinh tế như thế nào? Các chỉ tiêu được chọn là một số chỉ tiêu trong hệ thống chỉ tiêu chủ yếu gồm các chỉ tiêu liên quan trực tiếp tới

sự tăng, giảm của chỉ tiêu GDP trong thời kỳ tiếp theo, có nước chọn tới 10 chỉ tiêu, có nước chọn 5-6 chỉ tiêu, nói chung gồm các chỉ tiêu thuộc nhóm: Lao động có việc làm và thất nghiệp; sản xuất và thu nhập; tiêu dùng và thương nghiệp; tích lũy tài sản cố định; đầu tư, giá, chi phí và lợi nhuận; tiền tệ và ứng dụng,... các chỉ tiêu này tuy có đơn vị tính khác nhau, nhưng khi nghiên cứu đều được tính bằng tốc độ tăng của các chỉ tiêu đó giữa hai thời kỳ và tính bằng phần trăm. Thí dụ tốc độ tăng của chỉ tiêu đó giữa A_i ($i = 1, 2, \dots, n$ chỉ tiêu (1, 2, ..., n) trong hệ thống chỉ tiêu cảnh báo kinh tế đã chọn) quý hai (j) so với quý một ($j - 1$) là:

$$A_i = \frac{A_{ij} - A_{i,j-1}}{A_i} (\%)$$

Tuy nhiên, nếu chỉ dừng ở đây, thì nhận xét về cảnh báo kinh tế vẫn bị dàn trải trên cơ sở n con số A_i . Do đó người ta đã tiến tới việc tính chỉ tiêu cảnh báo kinh tế bằng cách kết hợp các A_i theo hai cách sau:

Tính số bình quân giản đơn các A_i - đây là cách tính phổ biến ở nhiều nước:

$$LEI = \bar{A} = \frac{\sum_{i=1}^n A_i}{n}$$

Tính số bình quân gia quyền do xác định được vai trò của các chỉ tiêu (ở đây được gọi là các yếu tố) đã chọn trong LEIs tới sự tăng/giảm của GDP thời gian tiếp theo. Việc xác định quyền số này không đơn giản, nên nhiều nước không áp dụng cách này.

Sau khi tính được LEI, sẽ có những trường hợp sau:

1. Nếu $LEI > 1$ thì nền kinh tế sẽ tăng
2. Nếu $LEI \approx 1$ thì nền kinh tế có khả năng ổn định hoặc có tăng chút ít

3. LEI < 0 thì nền kinh tế có nguy cơ giảm sút.

Việc có thể nhận xét trên (có tính tương đối) cũng từ kinh nghiệm thực tiễn và nghiên cứu theo qui luật số lớn của mỗi quốc gia mà xác định. Khi LEI ở trường hợp thứ hai, thứ ba trên đã là những hồi chuông cảnh báo cho nền kinh tế chứa đựng nhiều nguy cơ giảm sút, và lúc này vai trò của Chính phủ trở nên quan trọng để góp phần điều chỉnh kinh tế (lý thuyết phối hợp giữa hai bàn tay; “bàn tay vô

hình” và “bàn tay hữu hình” của P.A. Samuelson).

Dưới đây là việc tính LEI của Mỹ do cơ quan Conference Board tính

Trước hết là chọn và xác định quyền số của các chỉ tiêu LEIs; Conference Board đã chọn ra 10 chỉ tiêu - được gọi là 10 yếu tố - và xác định quyền số của 10 yếu tố này theo mức độ quan trọng tới sự tăng/giảm của nền kinh tế:

Chỉ tiêu (yếu tố)	Quyền số
Giờ làm việc bình quân trong một tuần	0,222
Bảo hiểm thất nghiệp ban đầu hàng tuần	0,025
Đơn đặt hàng mới của ngành chế biến hàng tiêu dùng, tư liệu sản xuất	0,047
Thực hiện của bên bán, chỉ số giao hàng chậm hơn	0,026
Đơn đặt hàng mới của ngành chế biến, tư liệu sản xuất không tri hoãn	0,012
Giấy phép cấp xây nhà cho tư nhân	0,017
Giá cổ phiếu, 500 cổ đông thông dụng	0,031
Cung ứng tiền tệ, M2	0,293
Lãi suất, trái phiếu 10 năm của kho bạc không kể ngân quỹ liên bang	0,310
Chỉ số triển vọng tiêu dùng	

Như vậy, nhiều chỉ tiêu LEIs được chọn của Mỹ còn xa lạ với nền kinh tế nước ta nói chung và hệ thống chỉ tiêu thống kê nước ta nói riêng.

Trên cơ sở các số liệu thu thập được của 10 chỉ tiêu trên, Conference Board đã tiến hành tính Chỉ tiêu cảnh báo kinh tế - LEI của Mỹ cho hàng quý như:

Đơn vị tính: %

	Quý I	Quý II	Quý III	Quý IV
1994	0,4	0,2	0,0	0,1
1995	-0,5	-0,5	0,4	0,2
1996	0,1	0,9	0,3	0,2
1997	0,7	0,3	0,6	0,4

Hy vọng ngành Thống kê Việt Nam cũng nên bắt đầu nghiên cứu để trong tương lai gần có thể áp dụng phù hợp với nền kinh tế và trình độ phát triển ngành thống kê nhằm tăng thêm chất lượng các Báo cáo phân tích tình hình kinh tế - xã hội hàng tháng, quý, năm ■

Tài liệu tham khảo:

- The Wall Street Journal - Almanac 1999, Ballantine books - New York, Nov. 1998
- Vũ Quang Việt - UNSD, Bài thuyết trình tại Hội thảo ASEAN về phát triển các chỉ tiêu ngắn hạn, Băng cốc, 6-10 tháng 8 năm 2001